

KÁVAI ANNA:

Elindultunk a Posta úton*

1955 nyarán Kanizsára költöztünk. Ez az évszak azzal telt, hogy ismerkedtem a várossal és az emberekkel.

Egyre ritkábban gyötört a honvágy szülőfalum után, de ha mégis, ez az érzés olyankor rohant meg, ha egyedül voltam. Megtörtént, hogy abban a kiteglázott, kietlen nagy-nagy udvarban úgy alkonytájt sóvárogva néztem a magányosan árválkodó ecetfa irányába. Igen, valahol ott, ahol a vöröslő égen lebukott a nap, ott van Alsólakos, meg nagymama. Talán éppen most megy haza a csorda – gondoltam ilyenkor —, és milyen jól tudták azok az oktalanok tartott tehének, hogy melyik kapu előtt kell megállni. Más efféle emlékek is fölelevenedtek bennem, de már nem fájtak annyira.

A szép nagy sarokház utcai részében lakott a ház tulajdonosa családjával, meg ott volt a pékség, amelyet apám bérelt, mi meg az udvari lakásban éltünk. A kedves mosolyú házinéninek volt egy picit virágoskertje, tele petúniával, verbénával és borzas fejű dáliákkal. Ebbe a külön elkerített kiskertbe jártam vízért, és amíg pumpáltam a kutat, gyönyörködtem a virágokban.

Néhány nappal Kanizsára érkezésünk után, mi hárman gyerekek, fölfedező útra indultunk, hogy megismerjük a várost. Az egy utcából álló Alsólakos után túl nagynak tűnt Kanizsa. A járdákat gömbakácok szegélyezték, a főutca meg macskakövekkel volt kirakva, aminek két oldalán szépen nyírt tujaszérű élősövény futott végig. A nagytemplomot megilletődve néztük, soha szebbet, nagyobbat azelőtt nem láttunk. Továbbhaladva egy szép tornyos épület kőlépcsője kínálta az utat, hogy fölballagjunk rajta, valahogy azt hittük, ez is templom. Mielőtt beléptünk volna a nagyajtón, oldalt tekintve észrevettem egy ötágú csillagot. Szóltam testvéreimnek, hogy ne menjünk be, ez nem templom. Jót nevtünk figyelmetlenségünkön, és leszaladtunk a lépcsőn. Ez a szép épület a városháza volt.

Addig kószáltunk a városban összevissza, hogy a végén eltévedtünk. Azt nagyon jó volt hallani, hogy az utcán mindenki magyarul beszélt, így aztán némi kérdőzködés után hamar hazataláltunk.

Már a nyár folyamán elkezdtünk barátkozni. Nagyon hálás voltam a szomszéd kislány első hozzám intézett szaváért és mosolyáért, meg az utca gyermekbandájának azért, hogy testvéreimmel bevett minket is a játékba.

Ősszel az iskola sok barátnőt és sikerélményt hozott számomra. Osztályfőnököm és a többi tanár kicsit rámcsoválkozott, amikor furcsa tájszólással megszólaltam, de talán pont ezért nagy szeretettel és rámfigyeléssel segítettek a beilleszkedésben. Egyszer csak a jótanulók között kezdtek engem is emlegetni. Még matematikából is ötösöm lett. Magam sem tudom, hogy történt ez a hirtelen változás velem. Azt hiszem, a kanizsai tanárok jóindulatán múlott minden. A szerb nyelvet tanító tanárnő csak úgy odaajándékozott egy közepes osztályzatot. – Mivel eddig nem tanultál szerbül, nem rontom le a bizonyítványodat, csak igyekezz bepótolni az anyagot – jegyezte meg. Megtanultam a cirill betűket, és most már nem úgy olvastam apám cigarettáján a szót, hogy „APABA”, hanem „DRAVA”.

Beszédemben a sok é meg a Mura-vidéki tájszavak bőven adtak okot a csúfolódásra is. Egyszer egy osztálytársam elé állt, és így szólt: – Ugyee, te semmilyen nyelven nem tudsz beszélni? Hallom, magyarul sem tudsz. – Szomorúan néztem rá, és akaratom ellenére arcomon könnycseppek gurultak végig. Fájt, amit mondott, hiszen a világ nyelveinek Babeléből csak ezen az egy nyelven beszéltem.

Nagymamának küldött levelemben nem mertem őszintén megírni, hogy anyám sokat pöröl velem és gyakran megver, miközben azt kiabálja: „Na most nem bújhatsz a nagymama szoknyája mögé, hogy megvéd-

* A Magyarok Világszövetsége Jugoszláviai Országos Tanácsának a millennium évében meghirdetett Nyolcvan év kisebbségben című pályázatán első díjat nyert munka eddig még közöletlen része. Az első rész megjelent a Nyolcvan év kisebbségben c. könyvben, Logos, Tóthfalv, 2002.

jen". Nem akartam, hogy miattam nagymamám bánkódjon.

Kamaszkorom érzelmi hullámszámai megviseltek engem is, meg szüleimet is. Hol sirtam, hol nevettem. Barátkoztam, táncolni tanultam a cserkészotthonban, májusi litániára jártam, segítettem a pékségben, meg sokat csavarogtam.

Esténként fölmentünk a barátnőmmel a korzóra, mégpedig tejeskannával, mivel a csarnokból jövet tettük meg ezt. Itt a hársfák alatt ha egyszer végigmentem és megláttam valamelyik szimpátiámat (több is akadt), az már a boldogság csúcsa volt.

A Tisza sok örömet hozott életembe. Eleinte a nagy víz félelemmel töltött el. A Fekete-érben már tudtam úszni, itt meg alig mertem még a Tisza szélébe is belépni, de az idő múlásával egyre bátrabb lettem.

Nyáron az ebéd után testvéreimmel és barátnőmmel megindultunk a Tiszára. A pörkölő melegben végigmentünk utcánkon, ahol a kiöregedett akácok már alig adtak enyhét, csak az utca végén, a Szent János-szobornál éreztük meg a folyó friss leheletét. Ilyenkor ha szemem a kiégett töltésoldalt pásztázta, mindig Arany János ide illő sorai jutottak eszembe a Toldiból, és volt, hogy hangosan is szavaltuk barátnőmmel: „Ég a napmelegtől a kopár szik sarja, tikkadt szöcskenyájak legelésznek rajta.“ Ekkor éreztem rá a vers ízére, hangulatára és szépségére.

A parton már megvolt a társaságunk megszokott helye, ahol ruháinkat ledobálva szaladtunk a selymesen lágy Tisza-vízbe. A stranddal szemben gyönyörűen csilámló fehér homok húzódott egész a folyó közepéig, ezek voltak a „porondok“. Ha a sok úszástól, lubickolástól fájni kezdtünk, jó volt elnyúlni a meleg fövenyen.

Többször bandákba verődve, át is úsztunk a bánáti oldalra (ezt otthon elhallgattuk). A túlsó part mindig olyan csábítóan hívogatott a vízbe hajló fűzek ágaival, de amikor a fáradságtól remegő térdekkel kimásztunk a partra, legtöbbször csalódtunk.

A bozótos bánáti part tele volt csalánnal és szerindával, ami megkínzott bennünket, örömet ebben a virtuskodásban csak akkor leltünk, amikor érett volt a szeder.

Így teltek az évek, és nyolcadik után ott álltam a pályaválasztás előtt egy jeles bizonyítvánnyal (csak szerb nyelvből volt hármasm). Szerettem volna beiratkozni az újvidéki képzőművészeti középiskolába. Ábrándjaimat táplálta rajztanárom meg a községi rajzpályázat első díja. Szüleim hallani sem akartak terveimről. Anyagilag nem álltunk jól. A pékség nem sok jövedel-

met hozott. „Nincs pénzünk téged Újvidéken iskoláztatni, különben meg nem tudsz szerbül, mit keresnél ott? Látod, Tihamér milyen tehetséges, és neki sem megy olyan jól az az iskola.“

Egy napon minden bátorságomat összeszedve, dobogó szívvel mentem el a városelnökhöz. Dadogva, szorongva, de azért elmondtam továbbtanulási terveimet, és ehhez kértem a várostól ösztöndíjat. Az elnök kedves volt hozzám, de azt mondta: — A városnak nincs szüksége ilyen profilú káderre. Válassz kislány más pályát magadnak...

Először a szabadkai építészeti technikumba mentem fölvételezni. Úgy gondoltam, itt is rajzolni kell, igaz csak házakat, de az is jó lesz. Szerb nyelven folyt a fölvételi vizsga. A matematika szöveges részét egyáltalán nem értettem. (Lehet, hogy magyarul sem értettem volna, de ezt most már nem tudhatom, így utólag.) Nem sikerült. Ezután pótfölvételre mentem a zentai gimnáziumba, ez sem sikerült.

Már nem hittem magamban, nem voltak álmaim és már többé nem rajzoltam. Elmentünk anyámmal egy szabómesterhez, hogy vegyen maga mellé inasnak, de valamiért annak sem kellettem.

Tettem mindennapi dolgomat a pékségben: behordtam a szenet, fát a fűtéshez, hordtam a vizet nagy vödörökben a kovászoláshoz, meg fölmostam a követ három helyiségben, ami cudar nehéz munka volt. Szállt a lisztpor, és a vizet folyton cserélni kellett, különben szürke csíkos maradt volna a kövezet.

Szüleim már azzal is rémisztgettek, hogy más nincs hátra, megyek a téglagyárba munkásnak.

Önbecsülésem egyenlő volt a nullával, amikor barátnőm szólt, hogy iratkozzam be egy gépirótanfolyamra Zentán. Neki sem sikerült a fölvételi vizsgája.

Az 1950-es évek végén a szabadkai tanítóképzőn meg néhány magyar gimnáziumon kívül, ahová a túljelentkezés miatt csak keveseknek sikerült bejutni, nem volt magyar nyelvű középiskola. Sokszor egészen jó képességű magyar diákoknak is csak az inasiskola maradt, lehetnek jó bognárok, ácsok, cipészek, szobafestők, varrónők, de továbbtanulni csak kevesen, a nagyon szerencsések tudtak. Ekkor kezdtem ezen gondolkodni, hogy ez így nem igazságos. A szerb diákok miért tanulhatnak akkor is tovább, ha gyenge tanulók? A magyar diákokat szerb nyelvű fölvételi vizsgákkal nyomorgatják, vagy ha éppen magyar gimnáziumba akar menni, oda meg túljelentkezés miatt nehéz bejutni.

Barátnőmmel mindennap a diákvonattal utaztunk Zentára a gépirótanfolyamra. Mi nem tartoztunk a diá-

kok közé, ez nagyon fáj nekünk, és csak messziről nézegettük a gimnazistákat, irigykedve. Nem ültünk közéjük, igaz nem is hívtak, de ha ilyen szavak ütötték meg fülünket, hogy szinusz, koszinusz, ez igen nagy tisztelet ébresztett irántuk.

A gépirótanfolyamot magánvállalkozóként tartotta az a zentai hölgy, akihez jártunk. Egy napon közölte velünk, hogy beadta az ipart, és nála már nem vizsgálhatunk, de azért csak gyakoroljunk. Láttuk, ebből sem lesz semmi, és ezután, ha csak tehettük, megszőktünk az írógépektől csattogó szűk kis szobából, és összebarangoltuk Zentát. Fiatalok voltunk, és annak örültünk, aminek lehetett, az ébredő madárfütyös zentai parknak, az arcunkat csiklandozó lágy déli szélnek ott a rakparton, vagy ha éppen hintázni kerekedett kedvünk, akkor a fák lombja közé lendítettük magunkat a hintával...

Egy ideig a városházára is bejártam gépirást gyakorolni, mert abban reménykedtem én is, meg szüleim is, hátha sikerül munkaviszonyba lépnem ott, de megmondták, túl fiatal vagyok a munkába álláshoz.

Így múlt el egy év, és újra június lett.

Egy nap így szólt hozzám anyám: — Gyere, öltözzünk és utazunk Szabadkára. Azt hallottam, akinek kitűnő vagy jeles a bizonyítványa, azokat fölvételi vizsga nélkül fölveszik a közgazdasági középiskolába. Így is történt, fölvettek.

Micsoda boldog nyaram lett! Újra iskolába megyek, és előtte, mi hárman gyerekek, elutazhatunk Alsólakosba, most először, amióta elköltöztünk.

Végre Lendva felé zötyögött velünk a vonat. Furcsa torokszorító érzéssel bámultam a tájat. Régi ismerősként örültem a berekfának, a dúsan benőtt vadvirágos rétnak, és amikor a vonatablaktól megpillantottam a Lendva-hegyet, az oldalában büszkélkedő várral, tekintetem bepárásodott. Az utasok előtt kicsit szégyelltem meghatottságomat, mert ők nem tudták, mit jelent nekem az a táj, amit a vonatablaktól látok.

Istenem, nem igaz, négy év után mi hárman, már nem éppen gyerekek, megindulunk koffereinkkel a Posta úton. Úgy tűnt, összezsugorodott a falu, vagy a mi lépteink lettek hosszabbak, de az Alvérről hamar a Fölvégre értünk. A mellettünk elbicikliző ismerősünk boldogan vitte a hírt nagymamának, hogy Mária néném, megjöttek a bácskai unokái.

Több sem kellett szegény dundi kis nagymamának. Futott elénk, ahogy csak bírta a lába. Amint megláttam, pakkjaimat ledobtam az út szélére, és én is futni kezdtem. Szólni egy szót sem tudtunk, csak egymás nyakába borulva zokogtunk, és öleltük egymást.

Sokára buktak ki torkomból a szaggatott szavak: „nagyma-mám“, ő meg így: „Bo-ga-ram“. Testvéreim egy kicsit félreálltak, és vártak sorukra, tudták, hogy itt enyém az elsőbbség. A szomszédok is mind kijöttek a kiskapuba, és néztek bennünket, meg csak törölgették szemüket.

Kóstolgattam a régi ízeket, illatokat, örültem a mezőnek, pataknak és a júliusi esték szentjánosbogarinak. Ezek az éjszaka világító kis bogarak valamikor természetes tartozékai voltak a nyári estéknek, de én azóta sem láttam ilyen lámpással szálldosó kis csodabogarakat, és most örültem nekik.

Az ismerősök barátságos mosollyal szóltak le hozzánk a tehenes (igen, nem ökrös!) szekérről. Ezen is csak akkor ámultam el, hogy újra láttam az igába fogott teheneket, amint húzzák a szekeret.

Itt érintette meg lelkemet először a szerelem fájdalmasan szép érzése is. Egy szép holdfényes este becsalt régi barátnőm az udvarukba. Ültünk a kút kávján és nevetgélünk. Ekkor bebiciklizett hozzánk egy leány. Ő volt a leghíresebb a faluban, már sokat hallottam róla. Cigarettrára gyújtott, és a gyufa föllobbanó fényét arcom elé tartva mondta: — A mindenét, de szép lány lett belőled! Én meg csak nevettem. Évődön folytatta: — Nevetsz, mi? Ugye, nem voltál még szerelmes? Nevetve válaszoltam, hogy nem, s csak ingattam a fejem. Ő közel hajolt hozzám, széprajzú szájából kivillantak egészséges fogai. Ekkor szemembe nézve énekelni kezdte, hogy „Ha tudnád, hogy mi a szerelem, nem aludnál olyan édesen, aludj, aludj, aludj, te drága lány, jó éjszakát.“

Na bizony nem sokat aludtam ezen az éjszakán. Gondolataim folyton visszakalandoztak ehhez a fiúhoz és szavaihoz, közben meg a nagy falóra sorban elütögette a tízet, tizenegyet meg a tizenkettőt is.

Szerelmes lettem és boldogtalan, mert megtudtam, hogy ő a barátnőm udvarlója. Ezután futottam utána is, meg előle is. Az érzelmeim felé löktek, a becsület meg eltávolított tőle. Soha még csak meg sem csókol, mert ha közeledett felém, én már szaladtam.

Úgy estefelé, amikor a kis kápolnában elharangozták az Úrangyalát, jó volt üldögelni nagymama mellett a kispadon, ott az ablakból kiomló muskátlik alatt. Békésen beszélgettünk, és közben paskolgattam, simogattam dundi karjait, nagyon jó volt, hogy én őt megfoghattam és nézhettem. (Anyámhoz soha nem merem hozzáérni.)

A régi pajtásokból barátnők lettek, folyton egymáshoz futkostunk, és nagyon szerettük egymást.

Visszautazáskor kikísértek bennünket az állomásra, ahol sírás bőven volt megint.

Ősszel az iskolában boldogságom már az első napokban szomorúsággá változott. A két szintizta magyar osztályban szerb nyelven folyt a tanítás, azzal, hogy hetente volt két vagy három magyaróránk.

Tanáraink nagy része magyar volt, és érdekes, senki sem lázadt, hogy nem anyanyelvünkön folyik a tanítás. Én meg annyit sem tudtam szerbül, mint a többiek. Az üzemgazdaságtan tanára, magyar lévén, javasolta, vegyünk egy szótárfüzetet magunknak, és abba írjunk bele minden ismeretlen szót, amit nem értünk, és bátran kérdezzünk, majd ő megmondja, magyarul mit jelent. Én és a hozzám hasonlóak csak lapítottunk. Azt mégsem mondhatjuk, hogy alig akad egy vagy két szó az anyagban, amit értünk. Így aztán inkább azok kérdezgettek, akik már jól tudtak szerbül, és csak itt-ott akadt egy-egy ismeretlen szó, amit nem értettek.

Nagyon szégyelltem magam, hogy nem tudok szerbül, és féltem, hogy ez kiderül rólam. Hát ki is derült nemsokára. Ezt követően a rossz tanulók között tartottak számon.

Az év elején ott a második padban ült egy szép, konok tekintetű pattanásos kamasz, aki sokat nézett oda hátra, az utolsó padba, felém. Ő is tetszett nekem (a lakosi fiúra már csak ritkán gondoltam), de amint kiderült rólam, hogy rossz tanuló vagyok, elmaradtak a bővülő tekintetek.

Mivel tankönyveink nemigen voltak, az órák nagy része diktálással telt. Sokszor nem értettem rendesen a diktálás szövegét, s ilyenkor írtam tücsköt-bogarat. Egy idős tanár folyton azt mondta „nofred“, én meg rendületlenül írtam. Gyanús lett a szó, és megkérdeztem egyik osztálytársamat, mit jelent ez a szó. Akkor tudtam meg, hogy a „nov red“, amit mond a tanár, új sort jelent.

Egyik osztálytársam ma is mesélgeti, hogy ő meg a „licence“ helyett „ili cence“-t írt.

Szóval az ilyen zagyva szöveg bemagolásából nem volt valami nagy haszon. Azt szerettem, ha a tanár, megfélelve magáról vagy szándékosan, magyarul kezdett beszélni. Ilyenkor embernek éreztem én is magam.

A földrajzot is egy ilyen, leginkább magyarul beszélő tanár adta elő. Fegyelmet nem tudott tartani, és mivel nem tudta nevünket, a nagy lármában, felfordulásban a naplóból engem szólított az új anyagból. Boldogan soroltam föl neki a földtörténeti korszakokat. Úgy megörült azon, hogy valaki mégiscsak figyelt rá, hogy örömeiben hirtelen két ötöst is beírt nekem a naplóba.

Sikerélményem nem soká tartott, mert a legközelebbi osztálykonferencián az én két szerencsétlen ötösömet hozta föl példának az osztályfőnököm, hogy mennyire nem reálisan osztályoz a földrajztanárnő.

Ebben az iskolában a történelmen és a földrajzon kívül nem volt kedvenc tantárgyam. Számomra a közgazdaságtan és a számok világa túlságosan száraz és unalmas volt.

Ma már magam sem tudom, hogy csúszkáltam át egyik osztályból a másikba, azt hiszem, jórészt tanárainknak köszönhetem ezt, de nem csak a magyar, a szerb ajkú tanáraink is igen toleránsak voltak velem, velünk: a kanizsai, topolyai, pacséri, feketicsi és kishegyesi diákokkal.

A magyar nyelvvel nem volt semmi bajom. Március 15-én mindig írtam egy szép hazafias házidolgozatot, a tanárnő meg csak nézett rám és mosolygott. Egy alkalommal föl szólított, meséljem el Móricz Zsigmond Úri muri c. regényét. Hallgatott egy darabig, de aztán megkérdezte: „Mondd, te miért ejted hosszan a „l“ hangot a „mulattak“ szóban?“ Azt feleltem, mert Lendva környékén, ahonnan származom, két „el“-lel mulatnak az emberek. Nem haragudott, de azért azt mondta, te csak mondd és írd egy „l“-vel.

A szerb nyelven való magolás igen nagy erőfeszítésembe került, de néha azért megtettem a tanár kedvéért. Ilyen volt a politikai gazdaságtan tanárnője is. Az én művészetek felé hajló lelkeimmel unalmasnak találtam Marx fejtegetését a többletmunkáról, és sokszor mégis kínoztam magam a tanárnő kedvéért. Őt imádtam, de nem csak én, az egész osztály, mert a magyarságunkból adódó sok problémát csak vele tudtuk megbeszélni. Eleinte voltak olyanok is az osztályban, akik kijelentették, ők bizony jugoszlávok (márpedig ilyen nemzet nincs), de a tanárnőnek köszönhetően negyedik osztályban már csaknem mindenki magyar volt, lélekben is.

Olyan kis történetekkel nevelt bennünket, amelyet most elmondok. A tanárnő vegyes házasságban élt, és amikor megszületett első gyermekük, észrevette, hogy férje magyarul beszél a néhány hetes picéhez. Ekkor mosolyogva megkérdezte, hogy miért? Férje azt felelte: — Mert az az érzésem, ez a gyerek csak magyarul ért. Később ezt a gyermeket természetesen magyar iskolába írátták.

Egy alkalommal ismétléskor nem készült az osztály, és ezzel a tanárnőt nagyon megbántottuk. Senki nem adott kettést, de elsírta magát, mert csalódott bennünk. Emlékszem, amint szünet lett, „Pók“ fölállt ott

az utolsó padban, és szemét törölgetve rázta öklét: „De aki nekem holnapra nem fújja a politikuskát, azt kibelezem“.

Ezen az éjszakán én sem aludtam, hanem magoltam, hát azt nem mondhattam, hogy nagyon tudtam, de legalább megpróbáltam valahogy átvenni az anyagot. Nem „Pók“ fenyegetésétől félttem, hisz nagyon „biruk“ egymást, én csak a tanárnő miatt tanultam.

Egy másik tantárgy, amit a tanár kedvéért tanultam, a statisztika volt. Ezt egy szép, fiatal, magas tanár tanította, akibe én is, meg a fél osztály is szerelmes volt.

Utazó diák voltam. Reggel négy órakor keltett édesanyám. Sokszor az álmoságtól nem tudtam kinyitni a szemem, és behunyt szemmel húztam föl a cipőmet. Valahogy mindig későn indultam a vasútállomásra, így aztán az utolsó száz vagy kétszáz méteren szaladnom kellett, hogy a sokszor már induló sínbuszra föllépjek. Benn a kocsiban vidáman nevetgélünk, beszélgetünk a megszokott társaságunkban, csak ritkán tanulunk, ha nagy volt a baj.

Hat óra előtt már Szabadkára érkeztünk. Téli reggeleken ott a sarki pékségben megvettük a jó, meleg burekot, ami aztán melegítette elgémberedett ujjainkat a Kakas-iskoláig. Az osztályban, ahol már meleg volt, a kályha köré telepedve megettük a burekot vagy az ott-honról hozott zsíroskenyeret. Ha kevesebb órám volt, akkor már fél háromkor hazaértem, de a hat órás napokon csak vonattal utazhattam, és ilyenkor fél ötkor értem haza.

Egyszer ilyen sok órás nap után bent maradtam az osztályban. Egyedül voltam, tanulni semmi kedvem, és hogy teljen az idő, rajzolgattam, és akkor, úgy véletlenül, benyitott az „oszink“. Mellém állt, és nézte mit rajzolok. Kedvesen mosolygott, és megdicsért, azt is mondta, hogy más típusú iskolába kellett volna iratkozzom. Jólestek rám figyelő szavai.

Az iskola befejezése után, mivel ösztöndíjas voltam, rögtön munkaviszonyba léphettem, először mint adótisztviselő, később pedig könyvelőként dolgoztam a városházán.

Számomra, amint már előbb is említettem, nem volt nagy élvezet számokkal vergődni, de lehetőségem és iskolai végzettségem mégis efelé sodort. Egy biztos: kétszer kettő minden nyelven négy. A könyvelés pedig egy szakma, amit meg lehet tanulni, sőt idővel talán meg is lehet szeretni. Ha az eszközök és a források egyensúlyban vannak, akkor az egy jó érzés, már-már boldogságra hasonlít.

Belevesztem a számok józan világába, de ha egy szöveget kellett szerb nyelven megfogalmaznom, akkor már elveszítettem lábam alatt a talajt. Tudom, nem dicőség idegen nyelvet nehezen megtanulni, de sajnos vagyunk ilyenek többen is, más nemzetek tagjai között is bőven akad hozzám hasonló, a különbség csak az, hogy ők ezért nemigen szégyellik magukat, mert úgy hiszik, ők vannak itthon. Gyenge szerb tudásom miatt, volt rá eset, hogy ki is oktattak, megmagyarázták, hol élek, és hogy bizony illik tudni az állam nyelvét.

A hatvanas és hetvenes években a közigazgatásban és az állami intézményekben a magyar ajkú tisztviselők teljesen ráálltak az állami (szerbhorvát) nyelvhasználatra. A városházán tartott értekezleteken a magyar tisztviselők is mindig szerbül szólaltak föl, mintha a magyar nyelv nem lett volna alkalmas arra, hogy ezen vitázzanak vagy javaslatokat tegyenek. Akik nem tudtak folyékonyan szerbül, azok mindig hallgattak, velem együtt, mintha véleményük sem lenne soha semmiről.

Közben telt az idő. Az ifjúságom egy nagy keresgélésből állt. Barátságok, szerelmek születtek, majd elmúltak. Az én édes, poros Kanizsámat már nagyon szerettem. Nyári estéken barátnőmmel vagy fiúkkal sétáltam a Népkertben a bólogató nagy fák alatt, és hallgattuk a Vigadóból lesűrődő cigányzenét, vagy éppen magam is ott voltam a teraszon barátaimmal, és táncoltam.

Nővérem férjhezmenetele után azt reméltem, hogy most már anyám szeretetéből nekem is jut egy kevés, de nem így történt.

1966-ban férjhez mentem. Ekkor életem nyugodtá és kiegyensúlyozottá vált. Amikor megszületett a fiam, napokig nem tudtam aludni a boldogságtól, csak forgattam a karomon azt a kis alumínium bilétát, amelyből a fiam karján is volt egy. Életem legszebb érzése volt ez a kis spárgára fűzött medál. Alig tudtam elhinni, hogy ez igaz, nekem gyerekem van, és nem tudtam betelni a kis grimaszoló pofi nézésével. Úgy gondoltam, most már egész életemben ez a kis lény hozzám tartozik. Más nyelvre lefordíthatatlan, szép magyar nevet adtunk a fiunknak, hogy erről mindig és mindenki tudja meg, hová tartozik.

A hetvenes és nyolcvanas években, annyit hallva és olvasva a „testvériség-egység“ szövegeit, már magam is elhittem, hogy nekünk, jugoszláviai magyaroknak, itt nagyon jó dolgunk van. Az tény, hogy az 1974-es alkotmány elég széles körű jogokat biztosított a nemzetiségeknek, de más volt az alkotmány, és más az élet. A vajdasági magyarok továbbra is úgy érezték, kéré-

nyeiket, beadványaikat az állami szervezetek szerbül il-lik megírni, és a városházai üléseken továbbra is szerbül szólaltak föl a magyar tisztviselők.

Nemzeti érzésekkel nemigen bibelődtek az emberek. Örültek, hogy jól élnek: épültek a házak, cseréltek a kocsijukat, bútoraikat és nyaralni jártak.

Mi is fölépítettük a házunkat, és elköltöztünk a férjem anyjától, aki jó asszony volt, soha nem veszeke-
dett velem és vigyázott az unokájára. A gyerek és a munka mellett elvégeztem a közgazdasági főiskolát. Kicsit anyám miatt tettem, hátha megdicsér, de ő már rég nem figyelt rám.

A nagy jó dolgukban sokan teljesen megfele-
keztek magyar mivoltukról. Jól példázta ezt egy eset. Úgy tizenöt évvel ezelőtt történt. Az oromhegyesi búcsúból autóval hazahoztunk egy kamasz fiút Kanizsára. Sietett haza, mert meg akarta nézni a tévében a jugo-
szláv-magyar labdarúgó-mérkőzést. Beszélgetés köz-
ben megkérdeztem tőle: — Mondd Jancsi, te kinek szurkolsz? — Gondolkodás nélkül rávágta. — Természe-
tesen a jugoszlávoknak. A szép magyar fiú arcát nézve bosszús lettem, és nem hagytam ennyiben a dolgot: —
Miért természetes ez neked, Jancsi? — kérdeztem. —
Na és ha ezt a vidéket Romániának ajándékozzák a há-
ború után a győztes hatalmak, akkor most te a romá-
noknak szurkolnál? Nem tudott a kérdésekre válaszol-
ni, csak nézett rám, és egy grimaszt vágott fölhúzott szemöldökkel. Már beláttam, nem rá kell neheztelnem,
hanem az anyjára, aki ezt soha nem magyarázta el a fi-
ának. Ezekkel a határváltoztatgatásokkal kapcsolatban
mindig eszembe jut egy vajdasági írónktól olvasott som-
más igazság: „Én honomat nem, de a hon cserélt en-
gem, és az üzérkedés számláját mindig én fizettem”.

Hogy az időhöz, eseményekhez és az akkori ér-
zésemhez hű legyek, szó szerint idézem régi följegyzé-
seimet, amelyek azt tükrözik, hogyan láttam és éltem
meg a történeteket én mint asszony és anya.

1989. IV. 3.

Hetek óta csak a fiamra gondolok. Őlbe ejtett
kézzel csak ülök, és mindenfélétet fölidézek a múltból.
Szinte magam előtt látom, még talán a melegét is ér-
zem a dundi kis kéznek, amely a nyakam köré fonódik,
és a pusziját, amivel benyálazza arcom. Aztán bejött a
másik kép az óvoda évről ünnepségéről. Jött a fiam
sötétké matrózruhájában (mindig utálta fölvenni), meg-
állt, szétnézett, a szeme engem keresett, végre rám ta-
lált, és máris mondta: „Ha én rigó volnék, anyám abla-
kára szállnék ...” — gyönyörűen, értelmesen és bátran

mondta a verset. Még nem ismerte a félelmet, már alig
vártam, hogy magamhoz ölelhessem a puha kis gyer-
mektestet.

A gondolat tovább kalandozik. Egyszer később,
lehetett talán már nyolcadikos is, de csak furakodott az
ölembe, már keze, lába megnyúlt, és ahogy ott ülünk a
konyhában, nevetve kérdem: „Hallod-e, te gyerek, med-
dig akarsz te még az én ölembe hurcolkodni, hisz nem-
sokára katona leszel?”

Hát most az, katona, de én már nem nevetek. Es-
tefelé rohanok a tévé elé, és elakadó szívveréssel le-
sem a híradót, hogy mi van Kosovóban? Meredten bá-
mulom a képernyőt. Rendőröket látok gumibottal, sok-
sok rendőrt, és emberek szaladnak. Egy másik képen
tankok vonulását mutatják. Ezt már látni sem bírom.
Szaladok a fürdőszobába sírni. Minden zavaros a fe-
jemben: demokratikus, alkotmányos államban élünk? A
kisebbségnek itt van a világon a legtöbb joga? Na, de
akkor minek a gumibot meg a tank? Kinek éri meg ez az
alkotmánymódosítás azt a sok anyagi és erkölcsi kárt,
amit okozott, pedig dicsérik. Miért kellett a két autonóm
tartományt Szerbiához csatolni? Miért dicsőség
míttingezni az „államalkotó” nemzetnek, és miért tilos
gyülekezni a nemzeti kisebbségeknek? Ilyen és hason-
ló gondolatok foglalkoztattak, de felelet sehonnan sem
érkezett, a tény viszont, hogy egyetlenegy (egészség-
ügyi okokból nem lehetett több) gyermekem készenléti
állapotban van a kosovói kaszárnyában.

Mi lesz, ha a rendőrség után bevetik a hadsere-
get is? Én tudom, nincs anya, aki a hősi halált elfogad-
ná, azt nem lehet elfogadni, elfogadni csak az életet le-
het. Igen, az én húsz éves fiam arra született, hogy az
életnek örüljön — gondolom keserűen.

Ez a nagy központosítás biztos nem érdeke a ki-
sebbségeknek. Államiság? Mi az? Az emberi élet mel-
lett semmi. Csak szó! — gondolom én, az anya.

1991. XI. 6.

Sáros leveleken taposok. Minden nyálkás és szo-
morú. Amíg leszaladok a boltba reggeliért, ismerőseim
jó napot helyett azt kérdik: — Hallottad, az éjszaka
bombázták Apatint meg Šidet? Bólintok, persze, hogy
hallottam. Már megint háború van. A nyáron szétesett
az ország, és most megy az egymásra mutogatás, meg
az öldöklés.

A szerbek Horvátország területén hirtelen ki-
sebbségi sorsra jutottak, és ezt nehezen viselik el.
Részben megértem őket, de ennek kapcsán feltolakszik
bennem a kérdés: és mi? Hány éve élünk mi kisebbség-

ben? Bennünket ki sajnál ezért? Természetesnek vették kisebbségi létünket, de ha ez egy természetes állapot, akkor miért félti nemzetársait ettől a sorstól a szerb-ség? Na igen, az államalkotó nemzet nem lehet kisebbség, az csak én lehetek, mert őseim már több száz éve minden háborút elveszítettek. Ez is milyen barbár dolog, hogy emberek sorsáról a háborúk döntenek, gondolom én asszonyi ésszel.

Elfásultan ülök a tévé előtt, és már nem ráz meg annyira a szétlőtt, ablak nélküli házak, égnek meredő csupasz gerendák, kiégett autók és elcsatangolt állatok látványa. Most már csak akkor nyöszörgök, ha emberi tetemekeket látok, sokszor megcsonkítva, utcákon vagy bokrok alján heverni. Ezt a látványt sohasem tudom megszokni. Őlik egymást az emberek úgyis mint civilek, úgyis mint katonák.

Itt nálunk, a Vajdaságban nincs háború, de azért a férfiakat mégis viszik, egyre csak viszik. Tegnap Zentán fölláztak az emberek a tömeges behívók miatt. Nem csak Zentán, de mindenütt tiltakozni kellene, csakhogya az emberek félnek.

1991. XI. 11.

Szabad szombat volt. Az igazak álmát aludtuk, még nem is virradt, amikor erőszakosan megzörgették az ablakot. Férjem pizsamában szaladt ajtót nyitni. Mindjárt tudtuk, a fiunkért jöttek. Riadtan hallgatózom, de csak a férjem válaszait hallom, hogy „nincs itthon, külföldön tanul”. Így igaz, Szegeden van, de mi lesz, ha többé soha nem jöhet haza? Kanizsát annyira szereti, hogy másutt nem tudna élni. Mikor visszajön a férjem, csak nézünk egymásra szóltanul, kiszáradt torokkal. Egyet tudunk, a fiunkat nem adjuk.

A nap folyamán egy kicsit megnyugodtunk, az a hír járta, hogy csak megbeszélésre szól az idézés (miért kellett ezt hajnalban kézbesíteni?), amelyet férjem nem vett át. Vasárnap este, kicsit szorongva, de elmentem a béketüntetésre. Alig voltunk 15-en a városháza előtt, szinte több a rendőr, mint mi. Odajönnek hozzánk és közlik, „tilos a gyülekezés és a gyertyaégetés”. Hazamegyek megszégyenülve, azok helyett is szégyenkezem, akik nem jöttek el. Olyanok vagyunk, mint a birkák, túrjuk, hogy más nép jogaiért haljanak meg a mi fiaink, a mi jogainkat pedig egyre szűkítik. Most is a sok baj mellett az volt a legfőbb gondja ennek a hatalomnak, hogy nyelvhasználati törvényt szavaztasson meg a parlamenttel. El akarják venni tőlünk, a kisebbségtől ősi helységneveinket, és rákényszerítenek bennünket a cirill betűs írásmódra.

1991. XI. 19.

Vukovárt, ezt a nemrég még virágzó kisvárost, a ma már csak üszkös romhalmazt, tegnap elfoglalta a Jugoszláv Néphadsereg. Ennek most örülnöm kellene? Nincs bennem öröm, csak kiábrándultság. Már mi asszonyok is, itt az irodában, kávézás közben, csak a napi politikát, meg a híradóban látottakat beszéljük meg. Hétféveken meg csak mennek az asszonyok, egyre csak mennek, nagy táskákkal fölpackolva a határ felé. (A férfiakat 17-től 60 éves korig nem engedik ki az országból.) Én is ott szorongok a buszon, két nagy utazótáskával. Viszem a hét közben kimosott, kivasalt tisztát, meg kis dobozokban a szeretettel süttött, főzött hazai ízű ételeket.

Életemben mostanában kevés az öröm, jó lenne kapaszkodni a fiamba, de a kamaszkor őt is elsodorta tőlem.

1993-ban és 1994-ben munkahelyem kezdett elviselhetetlenné válni, pedig már megszerettem a könyvelést. A hiperinfláció miatt túl sokat kellett értelmetlenül dolgoznom. Kézzel könyveltem, és háromhavonként három meg hat nullát is le kellett a számok végéről vágnom, hetente pedig fizetést számoltam. A dinár értéke szinte naponta zuhant lefelé, tehát egyre többet dolgoztam a semmit sem érő fizetésemért.

Sohasem felejttem el, egy nap megkaptam a heti béremet, és kiszaladtam a piacra, még délelőtt, mert délután még kevesebbet ért az a 21. 000. 000. 000. dinár, amin két tekerics WC-papírt tudtam csak venni. Hát nem! Elég volt, és ekkor eldöntöttem, idő előtti nyugdíjba vonulok.

Az üzletekben torokszorító volt az üres polcok látványa, csak a piacon lehetett még kapni valamit, azt is valutáért. Férjem egyheti bérével bement a boltba, és megkérdezte mi kapható. Az elárúsító válasza: „Csak redőnyzsinórunk van”. A férjem erre így szólt: „Erre éppen most nincs szükség a háznál, de sohasem lehet tudni. Kérem azt a redőnyzsinórt! Ezen megint nevetünk, de úgy, hogy az inkább sírásra hasonlított. Ha nem velünk történnek meg ezek a dolgok, tán másnak el sem hiszem. 1994 telén még áramkorlátozással is gyötörték bennünket. A ki-bekapcsolások rendszerét már jól megtanultuk, és ehhez igazítottuk egész életünket, a főzést, mosást és fürdést. Az üzemanyagihiány miatt egyre ritkultak a buszjáratok. Egy alkalommal reggel 6 órától 8 óráig hiába vártuk a buszt két szólista kislánnyal, nem jött, és mi nem utazhattunk Újvidékre, a megbeszélt rádiófölvételre. A háború miatt az egész

életünk elszegényedett és ellehetetlenedett.

Egy napon motorján odarobogott hozzánk az öcsém, és így szólt: „Gyere, egy verset akarok neked fölolvadni, de csak neked. Kérdelek tőle, ki írta? Te? Fejével csak bólint, és olvas egy verset, amelyben emlegeti Jaltát, meg fajtánk egész balsorsát. Öcsi nagyot nőtt a szememben. Faggatom. - Mondd, mióta írsz verseket? – Nemrég óta – feleli, de most annyi baj ér bennünket, magyarokat itt a Vajdaságban, hogy valami belső erő kényszerített ennek a versnek a megírására. Ennek kapcsán eszembe jutott egy ismerősöm gúnyos megjegyzése: „Te mersz engem magyarságból kioktatni, amikor negyed liter magyar vér sincs benned?” És lám, itt van Öcsi azzal a „negyed liter magyar vérével”, s milyen őszinte bánattal érezte át és írta meg versét a magyar sorstragédiáról. Nem a vér számít, hanem a nevelés, ezen múlik minden.

Az én életem olyan volt, amilyen – eltelt – volt benne jó is, de mi vár itt a fiamra, meg a többi fiatalra, akik még nem hagyták el ezt a szerencsétlen országot?

A fiam Magyarországon szerzett oklevelet, de mégis visszajött, mert úgy ragaszkodik szülőföldjéhez, mint én az enyémhez. Éppen az oklevél-honosítással kapcsolatos különbözeti vizsgán volt Újvidéken március 24-én, amikor megkezdődött a NATO-bombázás. A fiam este hatkor ért haza, 8 óra körül meg már hullott a bomba Újvidékre.

Televíziózás közben egyszer csak egy furcsa, mély morgásra lettünk figyelmesek. Szaladunk a teraszra, és szemünket a sötét égboltra függesztjük, de semmit nem látunk. A dübörgés már a fejünk fölött hallatszik. Nem tudunk szólni a döbbenettől. Félünk. Közben megszólalnak a szirénák csúnya, vijjogó hangon. Amint halkul a bombázórepülő hangja, mi is kezdünk magunkhoz térni, de még mindig hihetetlen, hogy a NATO beváltotta fenyegetését: ha tovább folyik az albán lakosság kiüldözése Kosovából, megtámadja Jugoszláviát. Megint háború van. Lassan már tíz éve tart ez a hol beismert, hol titkolt háborúskodás. Mivel a háborúk mindig sok pénzbe kerülnek, így lettünk egyre szegényebbek. Mi, délvidéki magyarok pedig itt vergődünk ebben a semmi közünk hozzá háborúban. Ezután szinte menetrendszerűen, minden este megjelentek a délre húzó bombázógépek, az idegszaggató szirénák kíséretében. Ezt nem lehet megszokni sem embernek, de még az állatnak sem. Amíg szól a sziréna, a szomszédasszony kutyája a fejét az ég felé nyújtva vonít. Folyton a tévét néztük. Bombázták Szerbia szinte minden városát, de talán a legtöbbet Újvidéket. Égtek az olajfinomítók, a té-

véállomások, és a Duna-hidak sorban a vízbe omlottak. Az ország szétbombázva, az emberek idegbajosak és szegények, de a vezetés, amely idejuttatott bennünket, az maradt.

Mi is pénztelenek voltunk. A havi nyugdíjunk arra sem volt elég, hogy a rezsiköltséget kifizessük belőle. (A téli hónapokban 1200 dinár volt a fűtési költség, és 800 dinár a havi nyugdíjam.) Mindenki úgy segít magán, ahogy tud. Van aki feketézik, mi ehhez nem értünk, hát elkezdtünk kapálni azon az egy lánc földön, amit örököltünk. Nincs pénz napszámosokra, sőt benzinre sem, így aztán biciklizünk a kukoricaföldre, ami nem is lett volna baj, ha én úgy igazán tudok kerékpározni, de nem tudtam. Amíg kiértünk a mezőre, én háromszor estem le. Amint nem hallotta férjem maga mögött a kerekek surrogását, hátranézve engem hol a járda szélén, hol meg a mezei út gödreinek szélén látott üldögélni. Ilyenkor mindig nagyon dicsértem magam, hogy ügyesen tudok leesni, mert komolyan nem ütöm meg magam soha, de azért mire beálltam a kukoricasorba, remegett kezem-lábam a biciklizés izgalmaitól. A kapálással nem is lett volna semmi baj, csak a nap, az a cudar pörkölt. Seholy egy fa! – sóhajtottam. Hová bújjak? Egy kutyafabozót látok jó messzire, de az alá nem mernék bújni, mert ott biztos kígyók tanyáznak. El is határoztam, hogy én bizony fákat ültetek a föld végébe. (Azóta sem került rá sor.)

Mi ketten lassan haladtunk azon a végtelen hosszú földön, amíg meg nem szántak barátaink, és eljöttek segíteni. Beszélgetés közben könnyebb lett a kapa, és jobb ízű a falat ott a föld végében. Néha egy-egy repülő húzott el a fejünk fölött. Meg is jegyezte valaki közölünk: — Mi lenne, ha most a fejünkre dobnának egy bombát? – A másik így válaszolt: — Dehogyan dobnak. A pilóta mindent lát, azt is, hogy nekünk kapa a fegyverünk, és azt is látja, hogy ezek a szegény, bolond magyarok, ebben a melegben kukoricát kapálnak. Na ebben van egy kis igazság is, mármint, hogy a bácskai magyar akkor is szánt, vet, kapál, ha semmi haszna nincs belőle, mert a föld az szent dolog számára, az paragon nem maradhat, akkor sem, ha nincs műtrágya, és akkor sem, ha az átadott termésért, csak fél év múlva kapja meg a befektetést sem fedező pénzt.

Minden szempontból cudar év volt az 1999-es esztendő, számomra is. A martonosi gyümölcsös fáit, amelyeket mi ültettünk, gondoztunk, most a talajvíz tönkretette. Nyár közepén a kajsziparackfák száraz gallyaikkal meredeztek az ég felé. Ezek a fák, amelyek egy kicsit Lakost is jelentették számomra, már nincse-

nek. Nagyon szerettem az árnyas fák alatt jönni-menni vagy üldögélni, miközben tekintetemmel bebarangoltam a füzes Tisza-partot meg a vadvirágos töltésoldalt. Szóval a csendet, meg a békét jelentette ez a most békakurtytolóvá változott gyümölcsös. Az jó az emberi természetben, ha egy darabig sír is, jajgat is, de a végén föltápáskodik, és teszi a dolgát tovább.

Napjainkhoz érve, be kell látnom, más lett a világ körülöttem. Kanizsán már nem divat nyári estéken korzózni. Hiába sejtelmes a kandaláberek derengő fénye, hiába illatoznak a nagyra nőtt hársak nyári estéken, mégis kihalt a főutca. Ilyenkor találónak tartom Kanizsára „a csönd városa” elnevezést. A park sétányait hiába díszíti a bársonyvirág narancssárgája és a szalviák égővöröse, már alig gyönyörködik bennük valaki. A Vigadó is magányosan omladozik, roskadozik, a régi pezsgő életnek, a cigányzenének már híre-hamva sincs. Így már csak emléket őrizzük mi, akik még egykor ott ültünk nyári estéken a platánok alatt. Azt nem mondom, hogy szomorúbb, csak éppen más lett az élet, a nyüzsgés áttevődött a Tisza-partra. Az ifjúság ebben a sok bajjal kísért életünkben is keresi az örömet, a boldogságot, és ez így van jól. Nyáron élet van a Tisza-parton: szól a zene éjjel-nappal, nyüzsög, tolong idős, fiatal ott, abban a rostélyok füstjétől fűszeres illatú, pezsgő világban. Mások lettek a szórakozási szokások is. Nekünk valamikor nővéremmel este tizenegy órára haza kellett érnünk a táncról, mert ha nem, az volt a büntetés, hogy bezárták a nagykaput, és akkor mászhattunk át a kétméteres téglakerítésen, aminek a legtetején még szögesdrót is volt. Bizony mindig siettünk haza, mert az ilyen hegymászói vállalkozáshoz nemigen volt kedvünk. Ma ez egy kicsit másként van, mert este tíz órakor indulnak el otthonról a fiatalok szórakozni.

Nem csak a szokások, de lassan Kanizsa lakói is kicserélődnek. Egyre több idegen arcú, szavú ember jön velem szemben az utcán, akiket sorsuk vagy tudatos erők ide irányítottak, a gyerekeink pedig lassan eltűnedeznek; csak a mi utcánkból hat fiú költözött át Magyarországra. Ezen talán ne keseregjünk, mert ők élnek, csak éppen nem itt. (Keseregni azokon kell, akik meg sem születtek, vagy akik beolvadtak.) Az elköltözöttek egy része talán visszatér, ha jobbra fordul itt is az élet. Be kell látnom, hogy egy kis baj van a magyarságtudatunkkal is. Nem elég, hogy vannak magyar pártjaink és politikusaink, akik harcolnak jogainkért, de nekünk, egyszerű embereknek is kell tennünk magyarságunkért valamit. Keveset, de ezekből a kevesekből lesz a sok. Ha egy anya magyarul szól, mesél a gyermeké-

nek, ha bölcsője fölött magyar dalt dúdol, ha magyar iskolába íratja, ha beszél ezeréves múltunkról és átadja szép hagyományainkat gyermekének, akkor már sokat tett megmaradásunkért. Egyszerűen csak magyarnak kell nevelni gyermekünket, nem vadnak és gyűlölködőnek, csak magyarul érzőnek. Igaz, az utóbbi időben ezen a téren pozitív változást vettem észre. Identitástudatunk erősödését jól érzékelem a már tíz éve létező népdalkórusban is. Több évvel ezelőtt egy új kórustag, hallva, hogy mi énekeljük a Himnuszt és a Szózatot, kicsit vonakodva azt mondta: “Én eddig párttag voltam, és nem szoktam magyarkodni”. Itt közbeszóltam: “Mi sem, csak éppen elénekeljük a saját himnuszunkat nemzeti ünnepeinken”. Ma már az említett kórustag minden ellenvetés nélkül lelkesen éneklő a “Boldogasszony anyánk”-at is. Lassan majd belátják az emberek: ha nyíltan vállalják magyarságukat, az jobb a meghunyászkodó sunyításnál, és ezért ha nem is jobban szeretnek, de a lelkük mélyén jobban tisztelnek majd bennünket a velünk együtt élő más nemzetiségűek.

Sajnos a Muravidéken még rohamosabban fogy a magyar, mint itt, a Délvidéken. Ezt tapasztalom lakosi látogatásaim során. Nagyanyám már rég a lakosi temetőben pihen. A Leposa-ház helye pedig fűvel van bevetve, és egykori lakói a világ négy sarkában vannak szét-szórva, de barátaim még élnek, és engem mindig visszavárnak. Azalatt az egy-két hét alatt, amíg otthon vagyok a faluban, félreteszik az ezeregy dolgukat, és egymáshoz szaladgálva beszélgetünk, nevetgélünk ugyanúgy, mint rég. Igen, ők, a kicsit már elnehezült testű, életük felén már túllévő asszonyok, ők még a régiek, de a falu már nem az. A már csak álmaimban létező zsuppos házak mind eltűntek, helyükön kacsalábon forgó házak ékeskednek, és sajnos ezekben már legtöbbször idegen ajkú az új lakó. Nincs már “Posta út”, csak autóút van, ahol minden pillanatban elszáguul egy jármű. Megfájdul a szívem, amikor hallom, hogy a magyar fiatalok is sokszor szlovénul beszélnek egymás között. Doda barátnőm mesélte, hogy a sarokban botot tartott, amelylyel a gyerekeit regulázta, ha beszédüket szlovénra fordították. Istenem – gondolom szomorúan – mit ér már az a magyar szó, amit bottal kell kikényszeríteni? Az sem ér sokat, ha a szép, ragyogó szemű kisfiút Árpádnak hívják, de már csak törve beszél a magyart. Mi tette ezt velük? Talán a kétnyelvű iskola? Ez már másnak a dolga lesz, hogy megírja, nekem meg marad a fájdalom. Attól félek, hogy a ma még mintegy 50 százalékban magyar Alsólakos is eltűnik, ha egyszer barátnőim is kiköltöznek a temetőbe, hacsak csoda nem történik.

Bízunk a csodában, és addig is örülünk, hogy még ott vannak azok a "régi lányok", akik a visszautazásom előtti este, minden hívás nélkül gyülekezni kezdtek ott-hont adó barátnőm lakásán. Rám hunyorítva kedvesen azt mondták: "Na akkor most dolgozzunk!" És elkezdtek: "Megyen már a hajnalcsillag lefelé ...", meg hogy "A lendvai csárdában ecet ég a lámpában ..." És nincs vége a dalolásnak, csak sokára, úgy mélyen az éjszakában, és akkor azt kezdik el, hogy: "Itt hagyom a falutokat nemsokára ..." Már mindenkinek könnyes a szeme, nekem meg nő a gombóc a torkomban, de mégis erőt veszek magamon, és így szólok: — Ne sirjatok lányok, visszajövök, hisz tudjátok, Alsólakosban van elásva a "pópikom". Mindenki érti a babonát, hogy ahol születünk és köldökünket elásták, oda mindig visszatérünk. (Sajnos szülőföldem már másik országhoz tartozik, és az odautazásom bonyolulttá vált.)

Leposa Ignác leszármazottainak adatai

Létszám	Iskolai végzettség					Nemzeti hovatartozás			
	6–8 osztály	ipariskola	középiskola	főiskola	egyetem	magyar	horvát	osztrák	USA
Gyermek: 5.	5.	0.	0.	0.	0.	5.	0.	0.	0.
Unoka: 7.	2.	2.	2.	1.	0.	7.	0.	0.	0.
Dédunoka: 10.	0.	2.	1.	0.	7.	5.	1.	2.	2.

A család népesedését vizsgálva, be kell látnom, Leposa Ignác nagyapám leszármazottai szép lassan elfognak, mivel neki öt élő gyermeke volt, viszont unokája csak hét van, dédunokáinak száma pedig csak tíz. Ha minden gyermeknek annyi utóda lett volna, mint neki, akkor ma 25 unoka és 125 dédunoka lenne ($5 \times 5 = 25$), de ha a realisabb háromgyermekes családmodellt vesszük, akkor is 15 unokának és 45 dédunokának kellene lennie. Az iskolai végzettséget tekintve, itt szembeszökő a harmadik generáció magas iskolai végzettsége (tíz dédunokából hétnek egyetemi végzettsége van). A beolvadást szemlélve érdekes, hogy az mindig a fiúágon következett be. Anyám egyetlen bátyja szlovák nőt vett feleségül; itt még az unokák magyarok, de a dédunokák már osztrákok (Bécsben élnek). A Dél-Amerikában élő Máriaának fia volt, itt két angol dédunoka van (az USA-ban élnek). A csáktornyai Irénke fia horvát nőt vett feleségül. Itt egy horvát dédunoka van, de ő még tud magyarul, mert nagyanyja kiskorában megtanította. Az asszimilálódott dédunokák esetében döntő szerepe volt

a nem magyar környezetnek. Családomra jellemző, hogy a magyar anyáknak minden esetben magyar nemzetiségű gyermeke lett, akkor is, ha az apa más nemzetiségű (anyám és Irénke), viszont a magyar anyák fiai, ha más nemzetiségűt vettek feleségül, ezek házasságából már nem lettek magyar gyermekek (István és Péter).

Úgy látom, itt a Délvidéken ez nem így működik, mint az én családomban. Itt, ha egy magyar nő szerb férfihez megy feleségül, akkor ebből a házasságból majdnem minden esetben szerb nemzetiségűek lesznek a gyermekek. Még ha magyarul beszél is gyermekével a vegyes házasságban élő anya, akkor is szerb iskolába írhatja a félig magyar kisgyermeket, mert így látja jövőjét biztosítva. Kisebbségiként élni nem jó. A vegyes házasságban élők ezt jól tudják, és ettől a sorstól akarják „megmenteni” gyermeküket. Néha azért vannak harcos lelkű magyar anyák – ilyen volt az én anyám is – akik vállalják a nehezebb utat, igaz, kevesen.

Tudom, jól tudom, elfogyásunk a Muravidéken és itt, a Délvidéken mégis csak baj, mert eltűnésünkkel feladnánk azt a rögöt, azt a földet, amelyhez őseink verejtéke tapadt, ahol anyanyelvünkön szóltak, daloltak sok évszázadon keresztül az emberek, és ahol magyar kisgyermek sítak bele életük első percében ebbe a csudar nehéz, de mégis szép világba.

Szómagyarzatok:

1. sublót — fiókos láda
2. szürü — szémű, ahol a szekeret tartják
3. szekerce — kis faragófejse
4. faszijács — forgács, gyalulás után maradt
5. dödölle — étel krumpliból és lisztből
6. tik — tyúk
7. szüntös — kócos
8. porhálás — kapálás
9. vindöl — zsírosbödön
10. hóharmat — dér
11. dalozni — dalolni
12. pajta — szénatartó gazdasági épület
13. üstök — eresz
14. gypü — élőösvény
15. kígyópásztor — szitakötő
16. maskurázás — maszkajárás
17. tóka — kicsi tó, kiöblösödött forrásvíz
18. porond — vízből kiemelkedő homoksziget
19. pópik — köldök